

**HERNIEUWD ONDERZOEK
NATUURWETGEVING
begraafplaatsen en oevers omgeving
Torenwal-Hogewal te Woerden**

Eindrapportage
Moordrecht, 9 juli 2021

in opdracht van
Gemeente Woerden

Nader onderzoek in het kader van de natuurwetgeving
t.b.v. kap van bomen op oude en nieuwe begraafplaatsen
aan de Torenwal en de Hogewal

foto voorpagina: rand oude begraafplaats

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage onder verantwoordelijkheid van:
drs. John Mulder, veldverkenning en habitatbeoordeling
ing. Jan Oosterbaan, eindrapportage en advies

*INHOUDSOPGAVE**pagina*

1 INLEIDING	
1.1 Situering en ingreep	4
1.2 Algemene informatie over de Natuurtoets als instrument.....	7
1.3 Onderzoeksplan	10
2 BRONNENONDERZOEK SOORTEN	
2.1 Vaatplanten	12
2.2 Zoogdieren	13
2.3 Broedvogels.....	14
2.4 Amfibieën en reptielen	14
2.5 Vissen.....	15
2.6 Ongewervelde soorten.....	15
2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens	16
3 LOCATIEONDERZOEK	
3.1 Toetsing vigerende regelgeving gebiedsbescherming.....	17
3.2 Verkenning werkgebied en habitatbevindingen	17
3.3 Nader veldonderzoek	
3.3.1 Conclusies voor onderzoek.....	21
3.3.2 Uitgangspunten onderzoek	22
3.3.3 Bevindingen onderzoek.....	22
3.3.4 Consequenties en advies.....	25
4 SAMENVATTENDE CONCLUSIES	27
BIJLAGE DATA VLEERMUISONDERZOEK.....	28
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	32
GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN	34

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep

Situering plangebied

De werklocatie betreft het groengebied met twee begraafplaatsen: de 'nieuwe' RK Begraafplaats aan de Torenwal en aansluitend daarop, langs de Hogewal de Oude Begraafplaats en aansluitend het groengebied langs de Plantsoen (zie figuren 1 en 2).

Figuur 1, situering werklocatie

Rood, nieuwe begraafplaats - Geel, oude begraafplaats - Oranje, aansluitend groen

Voorgenomen ingreep

De ruimtelijke ingreep omvat reconstructie van de oevers, deels gecombineerd met herinrichting en het mogelijk kappen van bomen.

Deze werkzaamheden vallen in het kader van de natuurregeling, onder 'ruimtelijke ingreep'. Dit betreft veelal een éénmalige ingreep waaronder ook achterstallig beheer moet worden begrepen. Het betreft echter ook regulier beheer en onderhoud, waarvoor mogelijk een Gedragscode van toepassing kan zijn (zie ook Ministerie van EZ 2016).

Figuur 2, situatie werkgebied (zie ook figuur 3)

Onderzoeksverplichting

De Wet Natuurbescherming (Wnb) en het provinciaal natuurbeleid verplichten een initiatiefnemer om bij ruimtelijke ingrepen de daardoor veroorzaakte effecten op (mogelijk) aanwezige zwaarder beschermde planten en dieren, nader te onderzoeken.

Dit onderzoek moet leiden tot beoordeling van de eventueel te verwachten natuurschade en bestaat uit de volgende onderdelen:

- * Er moet worden aangetoond in hoeverre ontheffingsplichtige soorten Wnb van verstoring of bedreiging door de ingreep kunnen worden uitgesloten, danwel dit onoverkomelijk zullen ondergaan (soortbescherming, zie hierna).
- * Er moet worden aangetoond in hoeverre gebiedsbescherming met betrekking tot Natura 2000 of met betrekking tot Natuurnetwerk Nederland (NNN) in het geding is (gebiedsbescherming, zie hierna).
- * Volgens het in de Wnb opgenomen Besluit natuurbescherming moet er (in een latere voorbereidingsfase) voor de realisatie van een project tevens worden aangegeven of

er uitstoot van stikstof als gevolg van het project is te verwachten en hoeveel (Aerius-berekening). Dit valt buiten de scope van deze Quick Scan F&F.

Beschermingsregiems flora & fauna

Voor de toetsing van die mogelijke effecten op flora & fauna is in de Wnb onderscheid gemaakt in twee typen bescherming: 'gebiedsbescherming' (hoofdstuk 2 Wnb, 'Natura 2000-gebieden') en 'soortbescherming' (hoofdstuk 3 Wnb, 'Soorten').

Met betrekking tot soorten zijn vervolgens drie beschermingsregiems onderscheiden: dat van de 'Vogelrichtlijn', van de 'Habitatrichtlijn' en van 'andere soorten' (zie ook 'wettelijke kaders' blz.7).

Handhaving van de regelgeving vindt plaats door de betreffende provincie, in veel provincies uitbesteed aan de provinciale Omgevingsdienst.

Op basis van het onderzoek gelden de volgende verplichtingen:

Soortbescherming:

- * Bij eventuele aanwezigheid en kans op bedreiging of verstoring van ontheffingsplichtige soorten dient een ontheffing Wnb te worden aangevraagd.

Gebiedsbescherming:

- * Indien de ingreep (een deel van) het samenhangende leefgebied van een 'aange-wezen soort' uit een Natura 2000-gebied aantast, dient (tevens) een vergunning Natura 2000 te worden aangevraagd.
- * Indien de aangegeven natuurwaarden van een gebied in het kader van de NNN worden aangetast, vergt dat tevens aanvraag van een provinciale vergunning.
- * Het Besluit natuurbescherming ('stilstof') behoort ook bij de gebiedsbescherming, doch valt buiten de scope van deze Quick Scan F&F (zie verder blz.10).

Wettelijke belangen

Bij eventuele aanvraag van ontheffing in het kader van soortbescherming is onder meer bepalend of er een wettelijk belang van toepassing is dat is opgenomen in het betreffende beschermingsregiem (Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn).

Gezien de aard van het project betreft dat hier zoals aangegeven in de Bijlage van de Wnb (Ministerie van EZ 2016/ § 6.2.b) eventueel de volgende wettelijke belangen:

- * '*dwingende reden van groot openbaar belang*' (met verschillen in deelbelangen tussen soorten van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn);
- * 'Volksgezondheid en openbare veiligheid' (m.b.t. soorten van de Vogelrichtlijn);
- * '*ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden*' (van toepassing op ontheffingsplichtige 'andere soorten').

In beginsel wordt onder het belang '*ruimtelijke inrichting of ontwikkeling*' géén ontheffing afgegeven voor soorten van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn, behalve indien de ecologische functionaliteit van de soort daarmee *geheel niet* wordt aangetast, bijvoorbeeld door het nemen van maatregelen (zie verder 'ontheffingsplicht' blz.8).

1.2 Algemene informatie over de Natuurtoets als instrument

Doel en strekking natuuronderzoek

Deze rapportage omvat een bureaustudie met habitatbeoordeling en een nader veldonderzoek. Hiermee wordt de ingreep getoetst aan de regelgeving met betrekking tot soort- en gebiedsbescherming.

Het onderzoek met betrekking tot flora en fauna heeft tot doel inzicht te geven in de volgende vragen:

- Is er kans op noodzaak tot ontheffing van verbodsbepalingen van de Wnb?
- Is er naar verwachting een vergunning op grond van gebiedsbescherming nodig (Natura 2000 en/of het Natuurnetwerk Nederland/ NNN) ?
- Is er nader veldonderzoek nodig en voor welke soorten planten en/of dieren ?
- Welke zijn de mogelijke consequenties vanuit de Wnb en het NNN ?

Deze rapportage vormt de aantoonbare bewijslast op naleving van de wetgeving. Hiermee wordt onderbouwd met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden, van welke soorten effecten kunnen worden *uitgesloten* omdat ze er niet worden verwacht en/of welke soorten er niet zijn aangetroffen dan wel omdat de planingreep geen natuurschade aan die soorten met zich meebrengt.

Het uitsluiten van gebruik door (of schade aan) de betreffende soorten '*op voorhand*' vergt een gedegen, controleerbare onderbouwing.

Wettelijke kaders van soort- en gebiedsbescherming

Soortbescherming is gericht op individuele soorten flora en fauna, waartoe in de Wnb onderscheid is gemaakt in beschermingsregiems m.b.t. 'soorten van de Vogelrichtlijn' (Wnb § 3.1), 'soorten van de Habitatrichtlijn' (Wnb § 3.2) en 'andere soorten' (Wnb § 3.3).

Gebiedsbescherming is gericht op de specifieke habitat waartoe speciale begrensde gebieden zijn aangewezen, thans aangeduid met 'Natura 2000' dan wel gebieden die vallen onder regelgeving vanuit provinciaal natuurbeleid, waaronder het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). Ook gebieden buiten de aangewezen Natura 2000-gebieden die een aanwijsbare ecologische functie voor de betreffende aangewezen soorten vervullen, vallen onder dit regiem ('externe werking Natura 2000').

De regels van soort- en gebiedsbescherming sluiten elkaar niet uit, doch vullen elkaar aan. Toetsing aan gebiedsbescherming (Natura 2000 en NNN) vindt uitsluitend plaats indien (soorten uit) beschermde gebieden in het geding zijn, terwijl toetsing aan de soortbescherming en aan de stikstofdepositie *altijd* vereist zijn, zowel binnen als buiten beschermde gebieden.

Soortbescherming

De natuurwetgeving is in eerste lijn gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren '*in welke situatie dan ook*'.

Omdat deze wet *alle* soorten planten en dieren omvat, óók in Natura 2000-gebieden, wordt bij dit natuuronderzoek primair aangehaakt op de soortbescherming.

Deze biedt bescherming aan planten en dieren tegen zogeheten 'natuurschade'.

Binnen het beschermingskader wordt onderscheid gemaakt tussen:

- het type ingreep ('bestendig beheer' of 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting');
- planten en dieren uit verschillende beschermingsregiems (zie blz.6);
- een aantal 'wettelijke belangen' (zie vorige bladzijde).

Beschermingsregiems en ontheffingsnoodzaak

De drie beschermingsregiems, 'Vogelrichtlijn', 'Habitatrichtlijn' en 'andere soorten', omvatten alle 'zwaarder beschermde soorten'.

- * De Vogelrichtlijn is van toepassing op alle inheemse vogels: bedreiging van vogels of verstoring van broedende vogels vergt in beginsel een ontheffing, waarbij het nest slechts tijdens het broedgebruik is beschermd, met uitzondering van een categorie 'jaarrond beschermde nesten' waarvan het nest, al of niet in gebruik, het gehele jaar rond beschermd is en bij bedreiging ontheffing vereist.
- * De Habitatrichtlijn is van toepassing op een in Bijlage IV opgenomen lijst met soorten zoogdieren, reptielen, amfibieën, dagvlinders, libellen, vissen, vaatplanten, kevers en 'overige ongewervelden' (weekdieren). Voor deze soorten is bij verstoring of bedreiging, te allen tijde een ontheffing vereist.
- * De categorie 'andere soorten' zoals opgenomen in de Bijlage van de Wnb omvat lijsten met soorten zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen, kevers en vaatplanten waarvan door de afzonderlijke provincies wordt bepaald welke soorten in aanmerking komen voor een vrijstelling dan wel welke soorten bij verstoring of bedreiging eveneens aanvraag van ontheffing vergen.

Provinciale vrijstelling voor ruimtelijke ingrepen

Met betrekking tot de lijsten 'andere soorten' is er in de Wnb ten aanzien van kleine zoogdieren en amfibieën in de provincie Utrecht vooralsnog geen wijziging opgetreden ten opzichte van de oorspronkelijke landelijke vrijstellingen onder de Ffw.

Voor de thans in de Wnb opgenomen lijsten 'andere soorten' met betrekking tot een reeks vaatplanten en alle vissen, reptielen, dagvlinders, libellen en kevers geldt géén vrijstelling meer: deze soorten zijn dus, naast soorten van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, eveneens alle ontheffingsplichtig.

Gedragscode

Eventueel kan met de uitvoering worden aangehaakt op een Gedragscode, maar bij noodzaak tot aanvraag van ontheffing biedt dat géén relevante voordelen.

Ontheffingsplicht bij soortbescherming

Bij ontheffingsplichtige soorten is het voorts van belang in hoeverre de ecologische functionaliteit wordt aangetast:

- * Onder de condities dat er mitigerende maatregelen (kunnen) worden genomen waarmee kan worden gegarandeerd dat de ecologische functionaliteit *binnen* het werkgebied op geen énkél moment achteruitgaat, óók niet tijdelijk, is er géén ontheffing nodig (Ministerie van EZ 2016/ § 4.3).

Het achterwege blijven van effecten op de ecologische functionaliteit vergt afdoende onderbouwing, waarbij wordt aangegeven welke mitigerende maatregelen daarbij worden toegepast voor welke soorten.

- * Echter indien de bedoelde ecologische functionaliteit als gevolg van de ingreep *niet* met mitigatie kan worden gegarandeerd doch uitsluitend met compensatie, is voor de uitvoering daarvan eerst ontheffing vereist.

Voor soorten uit de Vogelrichtlijn of de Habitatrichtlijn dient bovendien te worden voldaan aan de specifiek in die richtlijnen opgenomen wettelijke belangen. Bij een ontheffingsaanvraag wordt daartoe getoetst aan drie criteria (de zgn. 'ADC-toets'):

- 1) er is geen alternatief;
- 2) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang;
- 3) er is geen sprake van afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding: dit criterium is ook van toepassing voor ontheffingsplichtige 'andere soorten' uit de Wnb.

Gunstige staat van instandhouding als ontheffingsvoorwaarde

Een ontheffing kan uitsluitend worden verkregen wanneer de gunstige staat niet in het geding komt. De voorwaarden daartoe staan in de Habitatrictlijn genoemd:

- * uit populatie-dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat op lange termijn zal blijven, en . . .
- * het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd kleiner lijkt te zullen worden, en . . .
- * er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Wettelijke zorgplicht bij overige soorten

Naast de specifieke regelgeving ten aanzien van juridisch zwaarder beschermde soorten bestaat de algemene zorgplicht bij eventuele verstoring of bedreiging van individuele planten of dieren. Dit omvat alle dieren, ook *alle* onbeschermde soorten (Wnb art. 3.10).

Indien door werkzaamheden individuele dieren of hun vaste verblijfplaatsen worden verstoord of bedreigd, wordt vereist dat de uitvoerder voldoende zorg in acht moet nemen om die verstoring of bedreiging te voorkomen.

Daartussen bestaat enige nuance:

- * Met betrekking tot juridisch zwaarder beschermde soorten dient absoluut te worden voorkómen dat individuen van betreffende soorten worden bedreigd (zie Min.v.EZ 2016).
- * Voor beschermde soorten die vallen onder de provinciale vrijstelling en onbeschermde soorten ligt dat iets minder strikt:
*'De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
Overtreding van de zorgplicht is niet strafbaar gesteld; de zorgplicht kan wel door toepassing van bestuursdwang worden gehandhaafd'* (Ministerie v. EZ 2016/ § 2.4).

Met betrekking tot de zorgplicht bestaat een ketenverantwoordelijkheid tussen initiatiefnemer en uitvoerder.

Gebiedsbescherming

Vergunning Natura 2000

De regelgeving met betrekking tot speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrictlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997), te weten met betrekking tot Natura 2000-gebieden, wordt in de Wnb gecontinueerd in hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming.

Werkzaamheden binnen een Natura 2000-gebied welke effecten kunnen hebben op 'aangewezen' soorten en de instandhouding van de natuurlijke habitats vergen aanvraag van een vergunning. Ook voor gebieden 'buiten' een Natura 2000-gebied die een aanwijsbare ecologische functie voor de 'aangewezen soorten & habitattypen' uit dat Natura 2000-gebied hebben, kan onder sommige condities een vergunning vereist zijn ('externe werking', Wnb art. 2.7 & 2.8).

Vergunning Programmatische Aanpak Stikstof (PAS/ Besluit Natuurbescherming)

De toenemende uitstoot van stikstof door verkeer, uitvoeringsmaterieel, huishoudens en bedrijfsvoering leidt tot toenemende depositie van stikstof met negatieve effecten op flora en fauna, met name in natuurgebieden. Dit vereist nader onderzoek (Besluit natuurbescherming, zie Wettelijk kader Bij12, 2017) waarbij een uitvoeringsfase en een gebruiks-fase kunnen worden onderscheiden.

Deze wettelijke onderzoeksverplichting is van toepassing voor het voornemen tot een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling, waaronder ook ingrepen vanwege achterstallig beheer.

Bij de tijdelijke- of uitvoeringsfase van nieuwe projecten gaat het om uitstoot door voertuigen en mobiele werktuigen met een verbrandingsmotor. Een dergelijke berekening kan pas worden uitgevoerd wanneer er inzicht bestaat in het uitvoeringsbestek.

Bij de eind- of gebruiksfase van nieuwe projecten gaat het om uitstoot door toegenomen verkeer, huishoudens en/of bedrijfsvoering (wat in het onderhavige project niet aan de orde is).

Voor de toetsing worden met betrekking tot de in de regio aanwezige Natura 2000-gebieden, drempel- en grenswaarden vastgesteld aan de toename van stikstofdepositie als gevolg van het nieuwe project ('ontwikkelingsruimte', zie Bij12, 2017). De grenswaarde wisselt per regio (zie verder § 3.1).

Nota Bene:

Indien dergelijk stikstofonderzoek bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor een ruimtelijke ontwikkeling ontbreekt wordt, evenals bij het ontbreken van onderzoek naar flora en fauna, een eventuele omgevingsvergunning geweigerd. Deze berekening kan echter pas worden opgesteld wanneer een bestek beschikbaar is.

Vergunning Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS)

Dit betreft eveneens bescherming van natuurwaarden binnen begrensde gebieden.

Hiervoor hebben Rijk en Provincie samen spelregels ontwikkeld welke zijn vervat in de provinciale regelgeving. Hierbij is een 'nee-tenzij' beleid van toepassing, terwijl afhankelijk van de provinciale regelgeving daarop eveneens een 'externe werking' van toepassing kan zijn (geldt niet voor de provincie Utrecht).

Binnen het NNN moeten de wezenlijke kenmerken en waarden van het betreffende gebied als onderdeel van het natuurnetwerk in acht worden genomen. Aantasting daarvan in kwalitatieve of kwantitatieve zin vergt nadere toetsing aan het bevoegde gezag en kan mogelijk leiden tot een vereiste aanvraag van vergunning. Aantasting zal slechts voor vergunning in aanmerking komen indien daarvoor compensatie wordt geboden.

De actuele en potentiële waarden van het NNN zijn vastgesteld in de natuurdoelen voor dat gebied. De basis daarvoor ligt in de provinciale structuurvisie en de betreffende 'Provinciale Ruimtelijke Verordening'.

1.3 Onderzoeksplan

Met het onderzoek ten aanzien van flora en fauna wordt stapsgewijs ingezoomd op de situatie en vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten of verstoring daarvan, kunnen worden uitgesloten dan wel nadere veldinventarisatie vergen.

Werkstap 1, analyse bestaande gegevens

Als eerste wordt de situatie getoetst aan indicaties van de NDFF, aan de verspreiding van soorten op basis van reeds bekende biogeografische informatie uit verspreidingsatlassen, aan overige literatuur en andere beschikbare onderzoeken. Die informatie is veelal niet compleet maar wel grotendeels indicierend.

Op basis hiervan en de algemene habitat op de locatie wordt vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten in dit gebied verwacht en bedreigd kunnen worden en welke daarvan op voorhand al kunnen worden uitgesloten.

Met betrekking tot 'uitsluitingen' in het kader van de regelgeving wordt in de rapportage aandacht geschonken aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen.

Voor sommige soortgroepen is dat niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan géén beschermde soorten op de locatie worden verwacht, dan wel waarom sommige soorten *niet* worden bedreigd of verstoord.

Werkstap 2, toetsing aan gebiedsbescherming

Dit omvat regelgeving in het kader van de Wnb en van provinciaal gebiedenbeleid (Natura 2000 en NNN, zie § 3.1). Daarbij wordt beoordeeld of er wellicht ook andere natuurregelgeving in het geding kan zijn.

Werkstap 3, habitatbeoordeling

Naar aanleiding van het bovenstaande wordt op basis van een grondige inspectie een beoordeling gemaakt van de terreinkenmerken, de biotoop, de lokale habitat en van de ecologische betekenis van het effectieve werkgebied (zie § 3.2).

In de conclusie wordt op basis van de nader beschreven habitat, vastgesteld welke zwaarder beschermde soorten (Wnb) en eventuele 'aangewezen soorten' (Wnb/ Natura 2000) voor de gegeven situatie zonder nadere veldinventarisatie kunnen worden uitgesloten, wat tevens geldt voor het al of niet van toepassing zijn van de 'externe werking' met betrekking tot 'aangewezen soorten' (Natura 2000 - Wnb § 3.2).

Werkstap 4, veldinventarisaties

Voor de zwaarder beschermde soorten flora en/of fauna (Wnb) welke vanwege de plaatselijke verspreiding en/of de condities op de werklocatie niét op voorhand van bedreiging kunnen worden uitgesloten, moet ook een nader soortgericht veldonderzoek worden uitgevoerd (zie hoofdstuk 3).

Werkstap 5, eindconclusie en advies

De rapportage wordt afgerond met een puntsgewijze samenvatting van conclusies en consequenties, met een eventuele toetsing van consequenties, de haalbaarheid van het plan, het advies welke soorten nadere veldinventarisatie vergen dan wel in hoeverre natuurschade op voorhand met mitigatie kan worden voorkomen.

Leeswijzer

In de rapportage wordt de volgorde van de hierboven aangegeven onderzoeks- en onderbouwingsstappen aangehouden. Waar het voor de betreffende onderbouwing nodig is om informatieve kaders te schetsen, is dat in dit hoofdstuk beknopt aangegeven (zie blz.5 t/m 11). Daarmee ontstaat de volgende opzet van de rapportage:

- * In hoofdstuk 1 zijn de uitgangssituatie, het voornemen, de hoofdlijnen van de regelgeving, de aanpak van het onderzoek en de opzet van de rapportage aangegeven.
- * In hoofdstuk 2 wordt op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en recente gegevens uit de databank van de NDFF, de literatuurstudie met daaruit voortkomende conclusies uitgevoerd.
- * In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op vigerende gebiedsregelgeving (Wnb/ Natura 2000, PAS en NNN) en worden de bevindingen van de ecologische verkenning met beoordeling van de betreffende habitat beschreven, zo nodig aangevuld met de verslaglegging van een nader veldonderzoek.
- * In hoofdstuk 4 worden de voor de uitvoering relevante conclusies kort samengevat en wordt advies gegeven met betrekking tot mitigerende maatregelen. Voorts wordt advies gegeven met betrekking tot de gewenste nadere handelwijze.

De rapportage wordt beëindigd met lijsten van geraadpleegde literatuur en van gebruikte termen en afkortingen.

2 BRONNENONDERZOEK SOORTEN

Onderzoeksccontext

Het onderzoek dat in dit hoofdstuk per soortgroep wordt weergegeven omvat de toetsing van de locatie aan bronnen met reeds bestaande inventarisatie- en verspreidingsgegevens, met name NDFF, de 'Nederlandse Databank Flora & Fauna'. Het is gericht op eventueel terreingebruik door juridisch zwaarder beschermde soorten (zie 'soortbescherming' blz.7-9) en indien voor het project relevant, op 'aangewezen soorten' (zie gebiedsbescherming blz.9-10).

De gegevens waarop deze toetsing is gebaseerd, omvatten veelal een aanzienlijk groter gebied dan de onderzoekslocatie: naar aanleiding hiervan wordt in hoofdstuk 3 ingezoomd op de nader begrensde werklocatie. De gegevens uit de NDFF bieden een goede indicatie doch zijn niet geheel toegespitst op de werklocatie en vergen *tenminste* nog een aanvulling door een habitatbeoordeling op de locatie.

Op basis van het bronnenonderzoek en de habitatbeoordeling wordt vervolgens bepaald welke (zwaarder) beschermde soorten in het werkgebied wellicht kunnen worden verwacht en welke soorten in het kader van de Wnb aanvullende veldinventarisatie vergen om vast te stellen of ze alsnog van aanwezigheid kunnen worden uitgesloten, dan wel zullen moeten leiden tot aanvraag van ontheffing.

De eventuele *noodzaak* tot nadere inventarisatie wordt afgeleid uit de samenhang tussen beschikbare gegevens (dit hoofdstuk 2), de habitatbeoordeling van het te onderzoeken gebied (zie hoofdstuk 3) en de 'soort' ingreep (§ 1.1).

Algemeen karakter werkgebied

Het werkgebied is gelegen binnen de bebouwde kom en binnen de stadswallen, grenzend aan de walgrachten. Het betreft twee oudere begraafplaatsen met veel geboomte, waarvan ook exemplaren direct langs de oever staan. Het omvat bovendien aangrenzende plantsoenstroken, eveneens met bomen, al met al een samenhangend voorname-lijk 'groen' gebied .

2.1 Vaatplanten

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFF 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied géén ontheffingsplichtige planten (meer) zijn geregistreerd.

Conclusie

Ontheffingsplichtige planten kunnen op basis van verspreiding op voorhand uitgesloten.

2.2 Zoogdieren

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFP 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van de planlocatie 10 soorten zijn geregistreerd, waaronder 6 vleermuissoorten.

Grondgebonden zoogdieren

Van de grondgebonden soorten zijn Bunzing, Egel, Haas en Konijn geregistreerd: dit betreft 'andere soorten' waarop een provinciale vrijstelling van toepassing is (zie ook Broekhuizen 2016). Indien deze vrijgestelde soorten worden verstoord vergt dat toepassing van de wettelijke zorgplicht (zie blz.9).

Vleermuizen

Er zijn in deze omgeving 6 soorten vleermuizen geregistreerd: Gewone-, Ruige- en Kleine dwergvleermuis, Laatvlieger, Rosse vleermuis en Watervleermuis.

Alle vleermuissoorten zijn vermeld in de Habitatrichtlijn Bijlage IV (zie § 3.1 Wnb) waarmee diverse gebruiksvormen van vleermuizen ontheffingsplichtig zijn.

Vaste verblijfplaatsen van vleermuizen kunnen, afhankelijk van de soort, bestaan uit kraam-, zomer-, paar- of winterverblijven in bomen, gebouwen of andere gebouwde constructies zoals bijvoorbeeld in kunstwerken.

Van belang daarbij is dat de meeste vleermuissoorten steeds een 'netwerk' van vaste verblijfplaatsen gebruiken waartussen wordt gewisseld, waarbij het gehele netwerk strikt beschermd is (zie bijvoorbeeld ook Kennisdocumenten, BIJ12 2017).

De verschillende soorten beschikken ieder over eigen soorten verblijven (zie ook Limpens 1997):

- * Rosse vleermuis zoekt zijn verblijfplaats uitsluitend in (oudere) bomen;
- * Watervleermuis voorál in (oudere) bomen;
- * Laatvlieger uitsluitend in bebouwing;
- * dwergvleermuizen, kunnen zowel in bomen als in gebouwen worden aangetroffen
Deze soorten kunnen gebruik maken van zeer smalle spleten (zie Nota bene);

Nota bene: van dwergvleermuizen (en ook Laatvlieger) is bekend dat ze thigmofiel zijn, dat wil zeggen dat ze in hun verblijfplaats contact aan borst- en rugzijde vergen. Derhalve maken ze voor hun verblijf slechts gebruik van zeer nauwe ruimten van enkele centimeters. Deze soorten laten zich ook bij het verlaten van hun holte, eerst uit de toegang 'vallen' voordat ze de vleugels kunnen gebruiken: regulier wordt er van uitgegaan dat de dieren ónder de verblijfstoegang tenminste 3 meter valruimte zonder obstakels vergen; Tevens maken dwergvleermuizen en Laatvlieger gebruik van lineaire structuren in de vorm van begroeiings- en bebouwingslinten en -randen, soms in combinatie met watergangen, als geleiding/ sonaroriëntatie en beschutting voor vaste vliegroutes.

Conclusie zoogdieren

- * Grondgebonden soorten:
Ontheffingsplichtige grondgebonden zoogdieren kunnen op voorhand voor het werkgebied worden uitgesloten. Wel is hierop de wettelijke zorgplicht van toepassing.
- * Vleermuizen:
Deze vereisen controle op gebruiksmogelijkheden in eventueel te kappen bomen (geschiktheid als verblijfplaats en/of als vaste vliegroute) en zo nodig nader veldonderzoek naar dat gebruik, en indien aangetroffen, aanvraag van ontheffing.

2.3 Broedvogels

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFP 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 kilometer van het plangebied diverse vogels met een jaarrond beschermd nest zijn geregistreerd.

Jaarrond beschermde nesten

De bij het NDFP geregistreerde soorten met een jaarrond beschermd nest betreffen onder meer ook soorten die hoog in bomen nestelen, te weten Boomvalk, Buizerd, Havik, Ransuil, Roek, Sperwer en Steenuil. Deze soorten gebruiken ook nesten van bijvoorbeeld Zwarte kraai, of zelfs van Ekster, maar ook van elkaar.

Ook Steenuil maakt als holtebroeder onder meer gebruik van bomen, vooral knotwilgen.

Daarnaast zijn ook Gierzwaluw, Huismus en Slechtvalk geregistreerd, als broeders aan/op gebouwen (zie ook Sovon 2002 & 2018).

Overige broedvogels

Veelal zijn er in elk soort terrein ook andere broedende vogels te verwachten, waaronder nesten in struwelen en in te kappen bomen (zie ook Sovon 2018).

Broedende vogels mogen onder géén enkele conditie worden verstoord (zie DR 2009). Onder die voorwaarde is echter voor de meeste broedvogelsoorten géén aanvullende veldinventarisatie vereist: dit is uitsluitend nodig op het moment dat werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd.

Conclusie broedvogels

- * Jaarrond beschermde nesten: het werkterrein vergt nadere controle op mogelijk aanwezige jaarrond beschermde nesten in te kappen bomen. Zo nodig behoeft dat nadere inventarisatie van het gebruik en aanvraag van ontheffing.
- * Broedende vogels: met betrekking tot (overige) broedende vogels dienen werkzaamheden die verstorend kunnen zijn, in beginsel *buiten* het broedseizoen plaats te vinden.

2.4 Amfibieën en reptielen

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFP 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het werkgebied 1 beschermde soort is geregistreerd (zie ook Creemers 2009; NDFP 2019).

Amfibieën

De registratie betreft Rugstreeppad als ontheffingsplichtige soort van de Habitatrichtlijn. Vrijgestelde soorten zijn hier vooralsnog niet geregistreerd.

Rugstreeppad is gebonden aan geschikt voortplantingswater in de omgeving: ondiep, zonbeschenen, met een toegankelijke oever en bij voorkeur visvrij, waaronder poelen, vijvers maar ook stagnerende regenwaterplassen (zie ook Musters 1992; Rijsewijk 2006; Spitzen-van der Sluis 2009). Buiten de voortplantingsperiode houdt de soort zich op in droge terreinen waar ze zich overdag makkelijk kunnen verschuilen door zich in te graven, door gebruik te maken van bestaande holletjes of onder losse materialen die op het maaiveld liggen.

Dit geldt tevens voor het winterverblijf. Tussen beide habitats kunnen ze makkelijk een afstand van enkele kilometers overbruggen.

Voor eventuele 'vrijgestelde' soorten (Bastaardkikker, Bruine kikker, Gewone pad, Kleine watersalamander) geldt toepassing van de wettelijke zorgplicht (zie blz.9) waarbij Gewone pad en Kleine watersalamander ook een winterhabitat (en Gewone pad ook een zomerhabitat) op land benutten.

Reptielen

Binnen een straal van 1 km van het werkgebied zijn geen reptielen geregistreerd.

Conclusie amfibieën en reptielen

De werklocatie vergt controle op habitatcondities welke geschikt zijn voor voortplanting en landhabitat voor de Rugstreeppad. Zo nodig vergt dat nader veldonderzoek en indien aangetroffen ook aanvraag van ontheffing.

Andere ontheffingsplichtige soorten kunnen worden uitgesloten.

2.5 Vissen

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFF 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het werkgebied géén ontheffingsplichtige vissen zijn geregistreerd (zie ook NDFF 2019).

Conclusie vissen

Ontheffingsplichtige vissen kunnen op basis van verspreiding op voorhand worden uitgesloten.

2.6 Ongewervelde soorten

Bij ongewervelde soorten moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en andere ongewervelde soorten zoals mieren, kevers, weekdieren e.d. Onder deze groepen vallen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt. Juridisch zwaar beschermd zijn soorten uit de groepen libellen, dagvlinders en 'overige ongewervelde soorten' (waaronder ook waterorganismen).

Beschikbare gegevens

Uit de databank (NDFF 2021, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het werkgebied géén beschermde soorten zijn geregistreerd (zie ook Bos 2006, Dijkstra 2002, Boesveld 2011 en Gmelig Meyling 2008).

Conclusie ongewervelden

Ongewervelde soorten kunnen op de werklocatie op basis van verspreiding worden uitgesloten.

2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens

Volgens de databank van NDFF en verspreidingsgegevens blijkt dat in het werkgebied naast vrijgestelde 'andere soorten', meerdere ontheffingsplichtige soorten verwacht kunnen worden waarvan reeds enkele op basis van het algemeen karakter van het werkgebied (blz.12), op voorhand kunnen worden uitgesloten.

De volgende resterende soorten vergen alsnog nadere controle van de habitat om te beoordelen of er een geschikte habitat voor is, in welk geval nader onderzoek (en mogelijk aanvraag van ontheffing) nodig is:

- vleermuisgebruik in te kappen bomen (verblijfplaatsen, vliegroutes);
- jaarrond beschermde nesten van roofvogels in te kappen bomen;
- Rugstreepad.

Voorts zijn er broedgevallen te verwachten van zangvogels, welke tijdens het broeden moeten worden ontzien.

Ook zijn er vrijgestelde kleine zoogdieren en amfibieën te verwachten, welke bij de uitvoering aandacht en toepassing van de wettelijke zorgplicht vergen (zie blz.8).

Andere ontheffingsplichtige soorten kunnen op basis van verspreiding en/of habitat, op voorhand worden uitgesloten.

3 LOCATIEONDERZOEK

3.1 Toetsing vigerende regelgeving gebiedsbescherming

Gebiedsbescherming vormt onderdeel van zowel de Wet natuurbescherming (Natura 2000-gebieden/ Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en Besluit natuurbescherming) als van de provinciale regelgeving (Natuurnetwerk Nederland).

Natura 2000

De werklocatie ligt binnen het stadsgebied van Woerden. De dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden omvatten de 'Uiterwaarden van de Lek' en de 'Nieuwkoopse Plassen', beide op enige afstand van het werkgebied. In beide Natura-2000 gebieden zijn géén soorten aangewezen die ook in het werkgebied een verblijf zouden kunnen vinden, zodat de 'externe werking' (art.2.7 Wnb) niet van toepassing is.

Besluit natuurbescherming:

Als onderdeel van de Wnb dient vanwege de voorgenomen ruimtelijke ingreep, de stikstofproductie te worden berekend die het gevolg is van de bij de realisatie gebruikte verbrandingsmotoren (sloop en/of transport, grondwerk, bouw en inrichting). Er zullen géén wijzigingen optreden met betrekking tot de nieuwe gebruikssituatie.

Middels een Aeriusberekening (zie blz.9-10) wordt dit vanuit de gegeven locatie, omgezet in de te verwachten depositie op de op zekere afstand liggende Natura 2000-gebieden. Deze berekening met daaruit voortvloeiende consequenties zal indien nodig, separaat van dit natuuronderzoek worden afgehandeld.

Een dergelijk onderzoek kunt u laten verrichten door de specialist Mattijs Langelaar, Langelaar Milieuadvies, info@langelaarmilieuadvies.nl - tel.0612-199.804.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Het Natura 2000-gebied betreft tevens het NNN. Het werkgebied maakt daarmee géén deel uit van het NNN waarmee die betreffende regelgeving niet van toepassing is. Het werkgebied ligt ook buiten de bijzondere weidevogelgebieden.

3.2 Verkenning werkgebied en habitatbevindingen

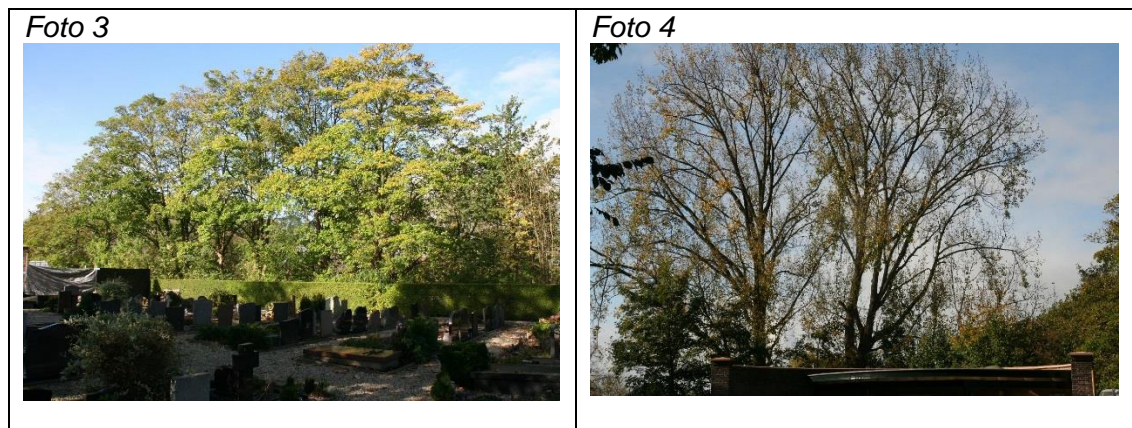
In 2017 had reeds een eerste verkenning plaatsgevonden. De terreincondities zijn sindsdien niet gewijzigd.

In het werkgebied zijn veel houtopstanden en boomstructuren aanwezig (foto 1 t/m 4)

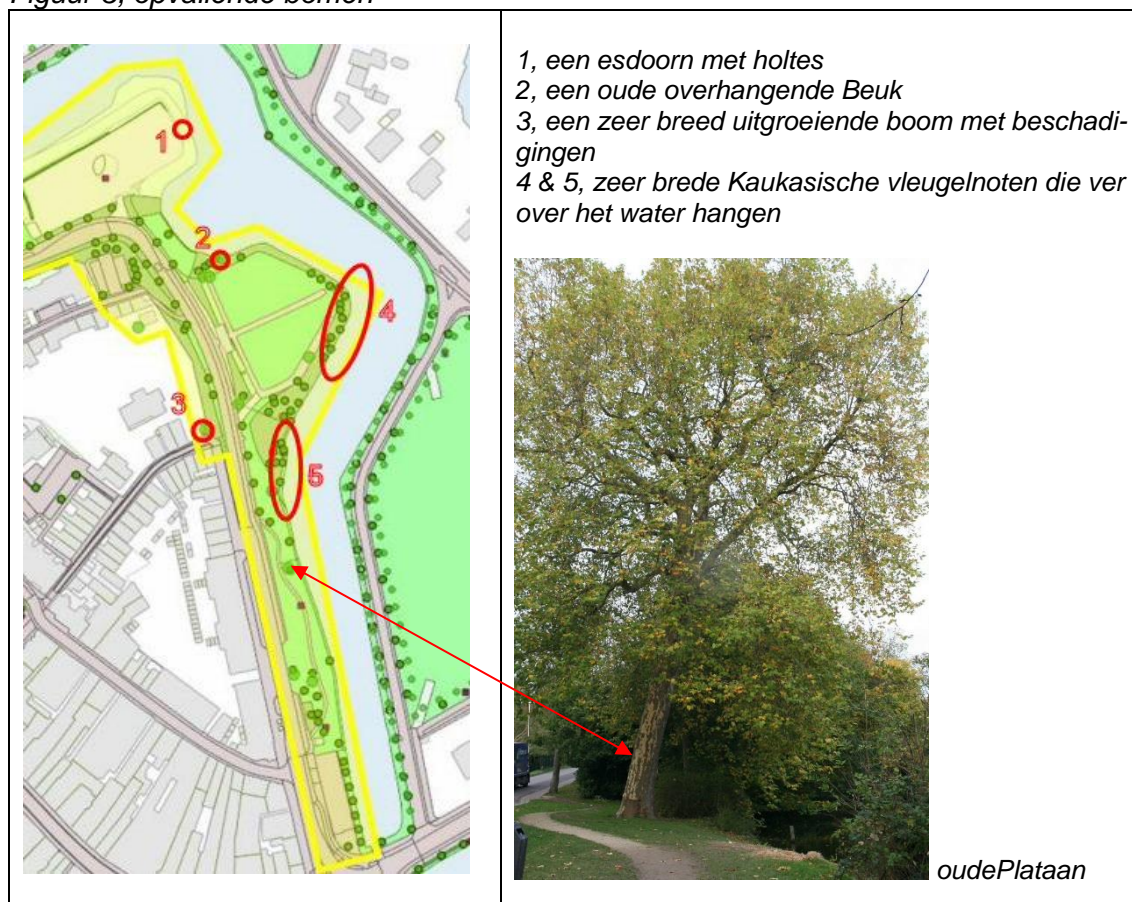

Deze omvatten onder meer oudere tot zeer oude bomen, zoals Beuk en Plataan (zie foto's 3 en 4, en figuur 3). Deze bieden goede gebruiksmogelijkheden voor vleermuizen en wellicht ook boomnesten van vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten.

Bij nadere inspectie van de bomen, herhaald in 2021, bleken en blijken nog steeds nergens potentieel jaarrond beschermde nesten aanwezig te zijn.

Figuur 3, opvallende bomen

Langs de oever is oude beschoeiing aanwezig, waardoor een ondiepe zone met helofyten ontbreekt. Bovendien zijn langs de oever plaatselijk houtopstanden aanwezig die sterk over de oeverzone hangen (waaronder vleugelnoten, zie foto 5) en die daarmee tevens schaduw op het water werpen: dergelijke condities zijn ongeschikt voor amfibieën (die er ook nauwelijks uit het water kunnen komen). Zeker voor voortplanting van Rugstreeppad is dit water geheel ongeschikt.

Foto 5, overhangende Vleugelnoot (zie figuur 3 nrs. 4&5)

Met betrekking tot potenties voor vleermuisgebruik vertonen meerdere bomen 'verdachte' plekken (holtes, zie foto's 6 t/m 8), met name op de Oude begraafplaats. Op de nieuwe begraafplaats en langs het Plantsoen zijn géén verdachte bomen voor verblijfplaatsen aangetroffen, ook niet bij de hernieuwde inspectie in 2021. Wel zijn er lineaire en randstructuren van bomen en struwelen langs de wateroevers en rond de begraafplaatsen aanwezig. Deze kunnen aanleiding zijn voor een vaste vlieg-route van vleermuizen.

Foto 6, holtes in Esdoorn aan de oostzijde van de RK Begraafplaats

Foto 7, geschikte vleermuisholte

Foto 8, Beuk met holte (zie foto eronder)

Conclusies habitatbeoordeling

Vaatplanten

Ontheffingsplichtige vaatplanten kunnen worden uitgesloten op basis van verspreiding.

Grondgebonden zoogdieren

Gezien de verspreiding (gegevens NDFF en atlassen) kunnen op de werklocatie uitsluitend enkele 'andere soorten' worden verwacht waarvoor een provinciale vrijstelling van toepassing is (zie § 2.2).

Vleermuisgebruik

Het kappen van grote bomen en van lineaire houtopstanden of boomrijen, vergt voorafgaand daaraan onderzoek naar vleermuisgebruik.

Vogels met jaarrond beschermde nesten

Deze zijn zowel in 2017 als in 2021, niet aangetroffen.

Overige broedvogels

Er zijn in de op de werkplek aanwezige houtopstanden broedende vogels te verwachten. Sterk versturende werkzaamheden (zoals met machines) dienen buiten het broedseizoen plaats te vinden, dan wel vergen tijdens de werkzaamheden vooral bij het verplaatsen van activiteiten, voortdurend controle.

Reptielen en amfibieën

De habitatcondities langs de oever zijn met betrekking tot meerdere aspecten zeer ongeschikt voor voortplanting van Rugstreeppad, welke dus kan worden uitgesloten. Ringslang kon reeds op basis van verspreiding worden uitgesloten. Eventuele 'andere soorten' amfibieën, alhoewel niet meer geregistreerd, vergen bij aantreffen het toepassen van de algemene zorgplicht.

Vissen

Deze kunnen op basis van verspreiding op voorhand worden uitgesloten.

Overige ongewervelde soorten

Deze kunnen thans op basis van verspreiding op voorhand worden uitgesloten.

3.3 Nader veldonderzoek

3.3.1 Conclusies voor onderzoek

Volgens het bureauonderzoek (hoofdstuk 2) en de terreinverkenning (§ 3.2) bleek in 2018 nader veldonderzoek naar gebruik als verblijfplaats door boombewonende vleermuizen vereist. Er werd in september 2018 met name een paarterritorium van Ruige dwergvleermuis op de oude begraafplaats vastgesteld.

De werkzaamheden bleken echter enkele jaren te moeten worden uitgesteld, reden waarom in 2020-2021 hernieuwd nader veldonderzoek is uitgevoerd. Dit betrof alleen de twee begraafplaatsen, aangezien er in de groenstrook langs het Plantsoen geen geschikte verblijfsbomen aanwezig bleken.

3.3.2 Uitgangspunten onderzoek

Veldinventarisaties worden uitgevoerd volgens de richtlijnen die daartoe door het bevoegde gezag worden aangegeven, zoals voor vleermuisonderzoek in het 'Vleermuisprotocol' van het GAN (2017).

Dit onderzoek is gebonden aan strikte perioden en overige criteria. Daarom is in de planning van achtereenvolgende ingrepen een tijdige inventarisatie nodig. Immers, uitvoering van werkzaamheden is pas toegestaan nadat onderzoek heeft plaatsgevonden en, zo nodig, ontheffing is verkregen !

Criteria en aanpak vleermuisonderzoek

Mogelijk gebruik door vleermuizen kan in de onderhavige situatie bestaan uit kraam-, zomer- en paarverblijven in bomen, en geleiding als vaste vliegroute door bomen.

Gezien het tijdstip van start is in 2020 eerst het nazomeronderzoek verricht (paarverblijven), en in 2021 het voorzomeronderzoek (kraam- en zomerverblijven). In het gehele onderzoek is ook mogelijk gebruik als vliegroute meegenomen.

Het onderzoek om mogelijk gebruik als verblijfplaats door vleermuizen uit te kunnen sluiten omvat de volgende onderdelen:

- a) Nazomeronderzoek naar een mogelijk paarverblijf of –territorium. Dit onderzoek vindt voornamelijk plaats op basis van geluidswaarnemingen zodat een groter deel van het onderzoeksgebied is te overzien door met gebruikmaking van detectie-apparatuur rond te lopen of te fietsen.
 - * Dit nazomeronderzoek vergt in de periode tussen half augustus en eind september 2x een nachtonderzoek met tenminste 3 weken ertussen.
 - * Door hierbij tevens later op de avond waarnemingen uit te voeren kan op basis van het vleermuisgedrag ook eventueel gebruik als winterverblijf worden vastgesteld.
- b) Voorzomeronderzoek naar mogelijk kraam- of zomerverblijf van vleermuizen in bomen. Tijdens uitvoering van dit voorzomeronderzoek dient tijdens de waarneemperiode voortdurend tenminste voor 75% overzicht op het te onderzoeken (deel-) gebied gehouden te kunnen worden om géén uitvliegmoment te missen. Op de begraafplaatsen met een groot open terreindeel in het midden, kan dit door één persoon middels 2 bezoeken per onderzoeksronde, worden uitgevoerd (totaal 4 bezoeken). Dit voorzomeronderzoek vergt in de periode vanaf half mei tot eind juni, 2x een avondonderzoek met tenminste 30 dagen ertussen.

Uitvoering onderzoek

Indien wij het veldonderzoek gaan verrichten wordt dat uitgevoerd door drs. John Mulder, sinds 1987 full time praktiserend veldbioloog, gespecialiseerd in veldinventarisaties, faunaverplaatsingen en specifieke maatregelen voor flora en fauna. Afgestudeerd aan de Universiteit van Utrecht. Met als specialismen zoölogische ecologie m.b.t. vleermuizen, amfibieën, reptielen, vissen en floristiek, heeft hij zich tevens geschoold m.b.t. veldonderzoek naar grondgebonden zoogdieren, broedvogels en ongewervelde soorten.

3.3.3 Bevindingen onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in:

* de nachten van 31 augustus en 22 september 2020

* de nachten van 1 op 2 juni en van 2 op 3 juli 2021.

Er zijn over het geheel waarnemingen gedaan van Laatvlieger, Ruige dwergvleermuis, Gewone dwergvleermuis en Rosse vleermuis (zie volgende bladzijde, en zie ook data vleermuisonderzoek blz. 28).

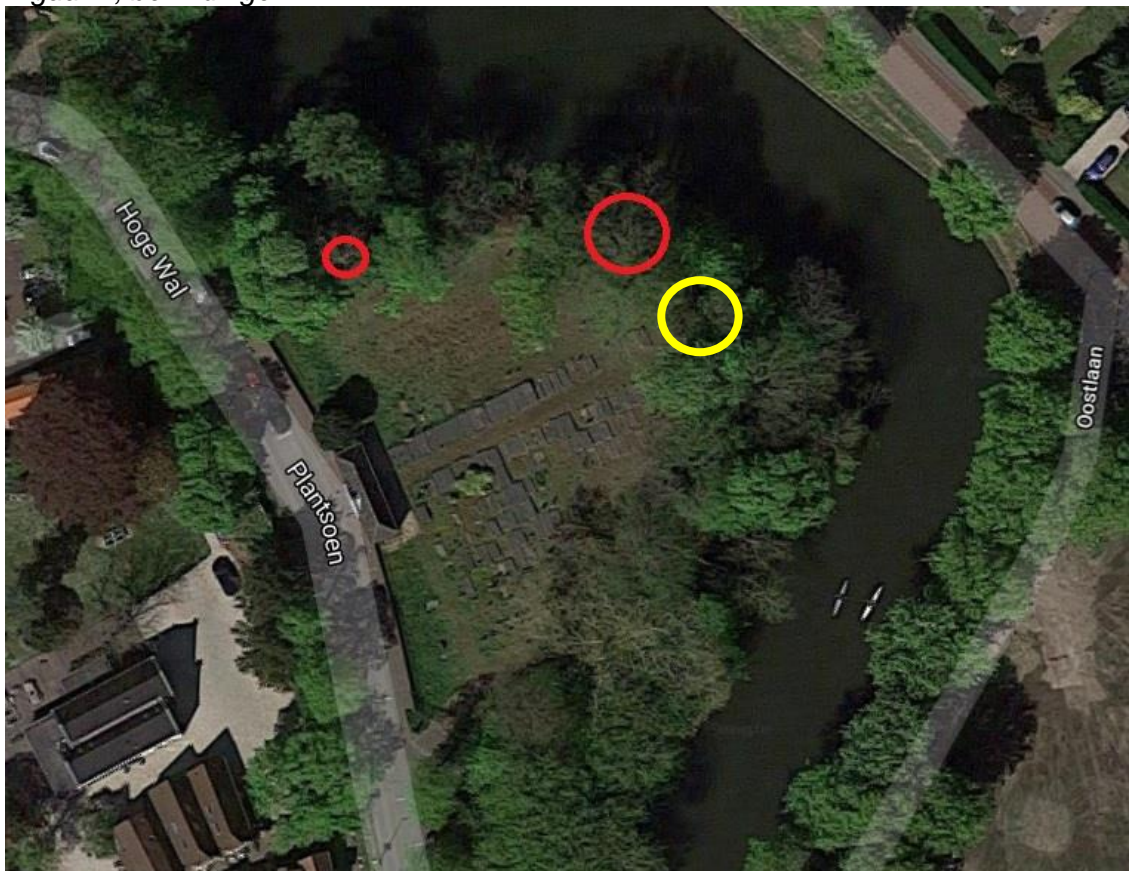
Laatvlieger: er zijn zowel in de nazomer als in de voorzomer enkele overvliegende dieren waargenomen, doorvliegend vanuit het noorden en huiswaarts kerend in de nacht, steeds zonder binding aan het gebied.

Gewone dwergvleermuis: er zijn op beide begraafplaatsen zowel in de nazomer als in de voorzomer enkele foeragerende dieren aangetroffen.

Ruige dwergvleermuis: in de nazomer zijn vrijwel voortdurend wervroepen gehoord welke duiden op een paarverblijf, zowel op de oude begraafplaats (zie figuur 4) als buiten het werkgebied. In de voorzomer is vervolgens op dezelfde plaats op de Oude begraafplaats, een stationair roepend dier vastgesteld, duidend op een zomerverblijfplaats. Deze dieren gebruiken dikwijls dezelfde plek als zomer- en paarverblijf.

Rosse vleermuis: in de nazomer zijn deze niet vastgesteld, echter in de voorzomer zijn 2 verblijfplaatsen vastgesteld. Eén verblijfplaats in een oude eik waar minimaal 12 dieren zwermend en invliegend zijn gezien (zie figuur 4 en foto 9), wat duidt op een kraamverblijf, en één exemplaar op een andere plek in de dode top van een Esdoorn (zie figuur 4 en foto 10) wat duidt op een zomerverblijf. De oude eik maakt onderdeel uit van hetzelfde bosje waar ook een zomer- en paarverblijf van Ruige dwergvleermuis is aangetroffen.

Figuur 4, bevindingen

*grotere rode cirkel: oude eik met kraamverblijfplaats Rosse vleermuis.
 kleine rode cirkel: esdoorn met dode top, verblijfplaats van een Rosse vleermuis.
 gele cirkel: paarterritorium en -plaats Ruige dwergvleermuis*

Foto 9, bosje met oude eik met kraamverblijf Rosse vleermuis (rode cirkel = invliegopening), en zomer- en paarverblijf Ruige dwergvleermuis (gele cirkel)

Foto 10, Esdoorn met dode top waarin verblijfplaats van Rosse vleermuis.

Op de nieuwe begraafplaats zijn géén vleermuisverblijfplaatsen vastgesteld.

Nadere beschouwing Rosse vleermuis

Deze vleermuizen maken voor hun voortplanting gebruik van meerdere verblijfplaatsen als netwerk, welk netwerk zich voor de betreffende populatie over een groter gebied kan uitstrekken. Ook in de kraamtijd wisselen ze regelmatig van verblijfplaats (ze vliegen hun jongen over naar een andere verblijfplaats in het netwerk) maar ze zijn op zich erg plaats-trouw: het gaat jaar in jaar uit om dezelfde verblijfplaatsen in het netwerk, welke over de jaren wisselend worden gebruikt.

Dit is er wel de waarschijnlijke oorzaak van dat in 2018 geen verblijfplaats kon worden vastgesteld: ze verbleven op de onderzoeksmomenten kennelijk elders.

3.3.4 Consequenties en advies

Bij kap van bomen met een verblijfplaats is éérst aanvraag van ontheffing nodig, vervolgens het realiseren van compenserende maatregelen (meerdere alternatieve verblijven voor één aangetroffen verblijfplaats) en een ruime overbruggingstermijn (zie Bij12 Kennisdocumenten 2017).

Het vervangen van een zomerverblijf en zomer- annex paarverblijf is met betrekking tot de voorwaarden in de regelgeving, nog redelijk te doen. Dit vergt wel het eerst kiezen voor geschikte bomen (tenminste 8), die dan wellicht van de 'kaplijst' af moeten, en vervolgens ophangen van de kasten. Deze keuze dient samen met de vleermuisdeskundige te worden uitgevoerd.

Echter voor het vervangen van een kraamverblijf zijn geen standaardmaatregelen bekend. 'Reguliere' vleermuis kasten voldoen niet voor deze kraamfunctie. Indien een boom met een kraamverblijf onherroepelijk zou moeten verdwijnen, zal er gekozen moeten worden voor innovatieve oplossingen in de vorm van bijvoorbeeld zelfbouw kasten die een vergelijkbare functie kunnen vervullen.

Te denken valt aan meervoudige kasten, kasten op palen en verwarmde kasten, en of artificiele bomen gemaakt van beton of steen. Hierdoor is in al deze gevallen maatwerk noodzakelijk. Dit maatwerk kan geborgd worden in een door een rosse-vleermuisdeskundige opgesteld maatwerkplan.

Een dergelijk maatwerkplan zal moeten worden getoetst door het bevoegd gezag. Echter, het oordeel over een dergelijk plan zal zeer kritisch zijn en veel inspanningen vergen. Bovendien kan jaarlijks monitoren worden vereist.

Advies

Deze inspanningen voor een kraamverblijf zijn zodanig dat bij voorkeur moet worden overwogen om de verblijfsboom met de omringende bomen, te handhaven. Dit advies moet tevens worden overwogen voor de andere twee verblijfsbomen, gezien de compensatie- en overbruggingseisen (zie figuur 5 volgende bladzijde, heroverweging)..

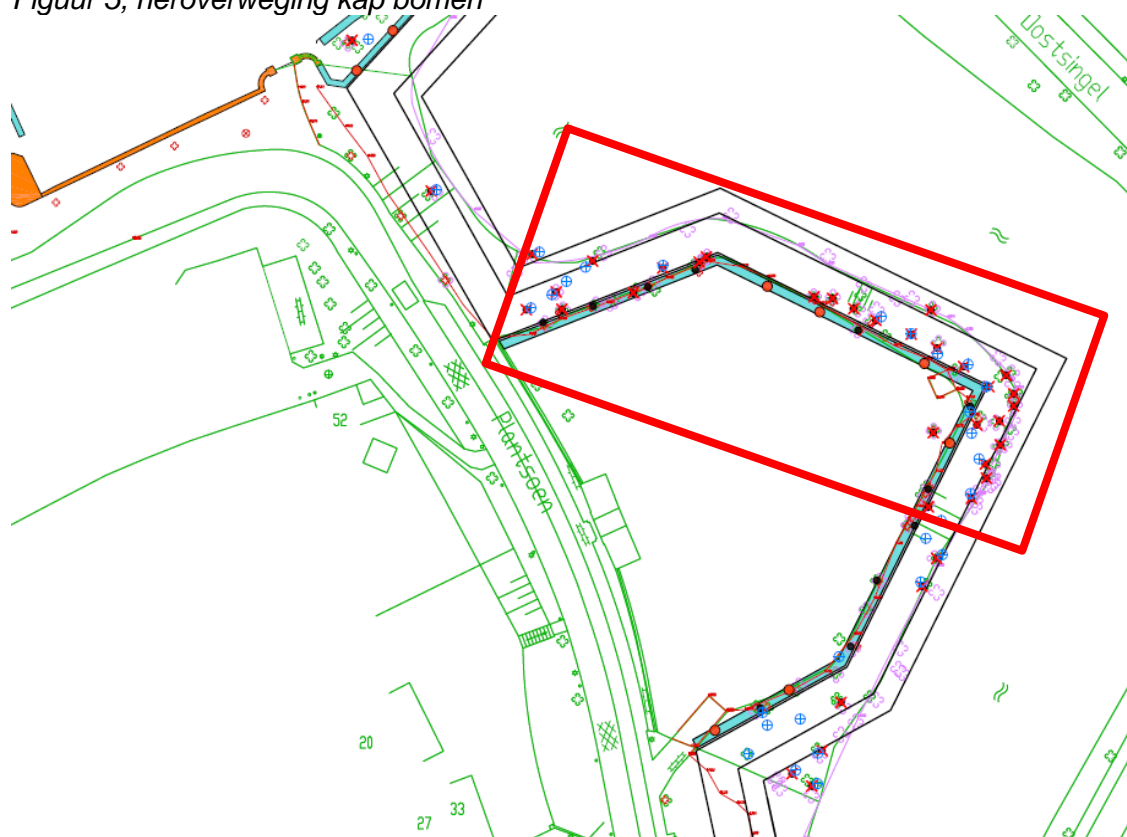
Bovendien gelden bij aanvraag van ontheffing nog een aantal andere eisen:

- * Een eventuele ontheffing voor een soort van de Habitatrichtlijn (vleermuizen) wordt uitsluitend verleend als voldaan is aan elk van de volgende cumulatieve voorwaarden (Ministerie van EZ 2016):
 - a) er is geen andere bevredigende oplossing;
 - b) er is sprake van een in de wet genoemd belang;
 - c) er vindt geen afbreuk aan de staat van instandhouding van de soort plaats.

- * Een ontheffing kan ook uitsluitend worden verkregen indien het in de Habitatrichtlijn aangegeven wettelijke belang, dat van 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' van toepassing is.

Het is de vraag of er wellicht aan deze eisen kan worden voldaan, dan wel dat alleen op deze punten al moet worden afgehaakt: dit vergt nadere oriëntatie.

Figuur 5, heroverweging kap bomen

4 SAMENVATTENDE CONCLUSIES

In samenhang tussen literatuuronderzoek, veldverkenning en habitatbeoordeling en voor een deel tevens veldinventarisatie, kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1) Vigerende regelgeving gebiedsbescherming

- * Natura 2000: Op de planlocatie zijn geen condities aanwezig welke gebruik door aangewezen soorten uit Natura 2000-gebied mogelijk maken: de regelgeving van de 'externe werking Natura 2000' is dus niet van toepassing (zie § 3.1).
- * Besluit natuurbescherming: Indien een berekening van de te verwachten stikstofdepositie nodig is, zal deze separaat van deze rapportage worden uitgevoerd (zie § 3.1).
- * Natuurnetwerk Nederland: het plangebied vormt géén onderdeel van het NNN of van 'bijzondere weidevogelgebieden' (zie § 3.1).

2) Bevindingen vleermuisonderzoek

Er zijn aangetroffen:

- een kraamverblijf van Rosse vleermuis;
- een zomerverblijf van Rosse vleermuis;
- een zomer- annex paarverblijf van Ruige dwergvleermuis.

3) Broedvogels

Tijdens het broedseizoen kunnen broedende zangvogels worden aangetroffen (van 1 maart tot begin juli). Ze mogen tijdens het broeden niet worden verstoord.

4) Bevindingen overige soortgroepen

Alle overige ontheffingsplichtige dan wel beschermde soorten, te weten van vaatplanten, grondgebonden zoogdieren, vogels met jaarrond beschermde nesten, amfibieën, reptielen en vissen, kunnen op verschillende gronden worden uitgesloten (zie vorige bladzijde).

5) Noodzaak tot aanvraag van ontheffing

Dit is van toepassing op het kappen van bomen met en rond 3 aangetroffen vleermuisverblijven. De voorwaarden voor ontheffing zijn echter voor zomer- en paarverblijf zeer fors en voor het kraamverblijf nauwelijks te realiseren (zie vorige bladzijde).

Advies: het handhaven van deze boomgroepen (zie figuur 5 vorige bladzijde).

BIJLAGE DATA VLEERMUISONDERZOEK

Data, omstandigheden en waarnemingen nazomer augustus-september 2020

<u>VERKLARING:</u>	
Ppip	Gewone dwergvleermuis
Pnat	Ruige dwergvleermuis
Es	Laatvlieger
Nn	Rosse vleermuissoorten
f	foerageren(d)
r	richting

31 augustus

temperatuur 15-12 graden, windkracht 2, 3/8 bewolking
 zonsondergang 20.28 uur
 20.30-23.30 uur

20.30-21.00 (nieuwe begraafplaats)
 geen vleermuizen waargenomen

21.00-21.30 (oude begraafplaats)

21.00 Pp f
 21.13 2Pp f en af en toe enkele Pn social calls
 21.15 Es doorvliegend vanaf NW naar ZO
 21.16 idem
 21.17 2Pp f en af en toe Pn social calls
 21.28 zeer regelmatig social calls Pn, stationair roepend vanaf buiten plangebied

21.30-22.00 nieuwe begraafplaats

af en toe Pp f kort hoorbaar
 21.37 heel kort Pn f

22.00-22.30 (oude begraafplaats)

heel af en toe Pp f
 22.20 Es doorvliegend
 22.24 Nn doorvliegend

22.30-23.00 (nieuwe begraafplaats)

regelmatig Pp kort hoorbaar
 22.38 zachte social calls Pp hoorbaar (ver)
 22.40 1x enkele harde social calls Pp
 22.52 Es zacht gehoord (ver)

23.00-23.30 (oude begraafplaats)

23.00-23.09 Pp f
 23.09-23.30 geen Pp meer, soms vaag social calls Pn (ver)

22 september

temperatuur 16-12 graden, windkracht 1, 0/8 bewolking
22.00-00.00 uur

22.00-22.30 (nieuwe begraafplaats)
gedurende gehele tijd regelmatig Pp f

22.30-23.04 (oude begraafplaats)
gehele halfuur regelmatig social calls Pn (2-3/s, tweede deel roep onhoorbaar, ver, van buiten plangebied (vanuit NO)

23.00-23.30 (nieuwe begraafplaats)
23.05 Pp f
23.08 social calls Pp maar gewone echolocatie onhoorbaar (dus ver)
23.10-23.30 heel af en toe Pp f
23.14 Pn f zeer kort hoorbaar

23.30-00.00 (oude begraafplaats)
23.32-23.50 af en toe (bijna iedere minuut) Pp f
23.35-23.49 zachte social calls Pn van verre (niet vanaf exercitieterrein!)
23.47 Pp 3x social calls

Data, omstandigheden en waarnemingen voorzomer juni-juli 2021

1 juni 2021 oude begraafplaats

temperatuur 22-19 graden, windkracht 1, 0/8 bewolking
zon onder 21.51 uur
21.45 –0.15 uur

22.08 Ppip begint f
22.13 Ppip f
22.15 Ppip vanuit N overstekend, doorvliegend
22.16 Ppip f
22.20 2Ppip f
22.24 Es vanuit N, even f
22.36 3 dwergvleermuizen f
22.38 social calls Pnat stationair (boom)
22.40 2Ppip+1Pnat f
22.43 2 indiv social calls Pnat (1 in boom)
22.50 2Ppip+1Pnat f
23.07 Ppip+Pnat f (ook soc call)
steeds langere stille periodes
23.10 Ppip f soms hoorbaar
23.12 Ppip+Pnat f
23.15 erg stil
23.18 Es kort gehoord, geen dwergvleermuizen
geen latere waarnemingen

2 juni 2021 nieuwe begraafplaats

temperatuur 12-14 graden, windkracht 1, 2/8 bewolking

zon op 5.25 uur

2.55-5.25 uur

3.00 Ppip f

3.11 2Ppip f aan rand terrein langs water

4.48 Ppip weggevlogen in zuidelijke richting

4.51-4.52 toch nog even 1Ppip f bij esdoorns achter gebouw

geen latere waarnemingen

geen andere vleermuissoorten

2 juli 2021 nieuwe begraafplaats

temperatuur 17 graden, windkracht 2, 1/8 bewolking

zon onder 22.00 uur

22.00–00.30 uur

22.21 Nn+Es overvliegend (20 en 10m hoog) r NW vanaf r oude begraafplaats

22.22 Es overvliegend r NW

22.23 Ppip kort (2s) gehoord (langs?)

22.33 Nn r NW, Ppip kort

22.34 Nn hoog over (17 kHz)

22.36 Ppip f bij bomen rondom, achter gebouw

22.37 Ppip+Pnat f bij bomen, Nn+Es over horen vliegen

22.39 Nn over vliegend 7m hoog r NW

22.40 Ppip 1x achter gebouw, 1x noordrand

22.45 Ppip+Pnat f lange zijde bomen/water

22.47 2Ppip f bij hoge populieren

22.57 Es kort gehoord

23.00 nog steeds 4xPpip 1Pnat

23.00-00.30 3Ppip+Pnat f, geen andere vleermuizen meer

Samenvattend: 4Ppip f, 1Pnat f, 5Nn overvliegend, 4Es overvliegend

3 juli 2021 oude begraafplaats

temperatuur 15 graden, windkracht 1, 1/8 bewolking

zon op 5.25 uur

2.50-5.20 uur

3.15 Nn kort gehoord

3.17 Ppip op batlogger, niet gehoord

3.22 Ppip f, Nn kort gehoord

3.25 Nn kort gehoord

3.27 Pnat kort op batlogger

4.04 nog steeds af en toe Nn, Ppip en Pnat, geen dieren te zien

4.16-4.23 Ppip f gehoord en gezien

4.30 Nn kort aanvloegend en 'weg'

4.36 Es overvliegend richting centrum

4.37 lijkt kort gezwermd te worden bij eik

4.40 Es r centrum

4.41 Nn bij boom kort zwermend/invliegend

4.42 idem

4.43 Nn zwermt even bij kraamboom, maar vliegt in in dode top esdoorn 35 m richting west.

4.54 Nn invliegend

4.58 Nn bij boom zwermend en na 2s invliegend

4.59 Nn vrijwel direct invliegend.

5.00 idem

5.01 Nn zwermend

Ppip f, Pnat f, 2Es doorvliegend, minimaal 12Nn zwermend/invliegend

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bij12 (2017). Kennisdocument Ruigedwergvleermuis e.a., versie 1.0

Bij12 (2017). Kennisdocument Rosse vleermuis e.a., versie 1.0

Bij12 (2017). Wettelijk kader Besluit natuurbescherming, www.bij12.nl/onderwerpen/programma-aanpak-stikstof/wettelijk-kader/

Bij12 (2017). Automatische bijstelling grenswaarde PAS, <https://www.bij12.nl/assets/Status-Grenswaarde-1-september-2017-v2.pdf>

Boesveld, A (2011), A. Gmelyg Meyling & R. de Bruyne, De Levende Natuur jg 112 nr. 3: Natuurbeheer, bescherming en biotoeppen van drie bijzondere Nederlandse slakken.

Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.

Broekhuizen/ Sim (2016), Kamiel Spoelstra, Johan B.M. Thissen, Kees J. Canters en Jan C. Buys (redactie): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Uitgever Naturalis Biodiversity Center en EIS-Nederland, Leiden.

Creemers (2009) Raymond.C.M. en Jeroen J.C.W. van Delft (Ravon)/ redactie: De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, EIS-Nederland, Leiden.

Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.

DR 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen en aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten. Brief van de Dienst Regelingen, ffw2009.corr.046 van 25 augustus 2009, Ministerie van LNV (thans EZ).

Floron 2011. Nieuwe atlas van de Nederlandse Flora. Stichting Floron/ KNNV Zeist.

GAN 2017: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2012. Na evaluatie aangepast voor 2017.

Gmelyg Meyling, A.W. & A. Boesveld (2008). Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Molusken van de Europese habitatrichtlijn. resultaten van het inventarisatiejaar 2007/ Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*. Stichting Anemoon, Bennebroek, 30 juni 2008.

Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

- Ministerie van EZ (2016). Soortbescherming bij ruimtelijke ingrepen, versie 1.3 december 2016.
- Musters/ Kees (1992). De Rugstreepad. Orgaan van de Stichting Duin, nr. 41, december 1992.
- NDFF (2021). Nationale databank flora en fauna, uitvoerloket.
- NDFF/ Natuurloket (2021). Quickscanhulp, registratie in samenwerking tussen Het Natuurloket, Gegevensautoriteit Natuur en Regelink.
- NDFF/RAVON (2019). Online verspreidingsatlassen amfibieën resp. reptielen, <http://verspreidingsatlas.nl>.
- Rijsewijk/ Arnold van (2006): Een Rugstreepad in de Polder. Uitgave Ravon Friesland, druk Messerschmidt Grafische Diensten, Roosendaal.
- REG 1979, Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand (Vogelrichtlijn, EEG 79/409, laatstelijk gewijzigd in 2006).
- REG 1992/1997, Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke Habitats en de wilde flora en fauna (Habitatrichtlijn, EEG 92/43, laatstelijk gewijzigd in 1997).
- Sovon 2018. Vogelatlas van Nederland, redactie Fred Hustings & Kees Koffijberg. Kosmos uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Spitzen-van der Sluis, Annemarieke (2009) & Arnold van Rijsewijk. Voortplantings-succes van de Rugstreepad in een intensief gebruikt agrarisch landschap. Tijdschrift RAVON - 31, augustus 2009/ jg. 10 nr.4.

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

aangewezen soorten Natura 2000

soorten planten en/of dieren welke in een ministerieel besluit ten aanzien van een Natura 2000-gebied zijn aangewezen als specifiek met betrekking tot dat gebied te beschermen;

andere soorten (Wnb)

eveneens beschermde soorten, niet behorend tot de soorten van Habitatrichtlijn of Vogelrichtlijn (Bijlage bij de Wet Natuurbescherming);

batdetector

apparaat waarmee op basis van de verschillende frequenties van de ultrasone geluiden die door verschillende vleermuissoorten tijdens het vliegen worden geuit, kan worden vastgesteld welke soort het betreft;

compenseren

maatregelen die de effecten voor de populatie opheffen door herstel of verbetering op een andere plek (zie ook mitigeren en EZ 2016);

ecologische functionaliteit (Ffw/ Wnb)

het totaal van alle relevante gebruikaspecten van een diersoort als onderdeel van hun levenswijze (verblijfplaatsen, vaste verplaatsingsroutes, foerageren, voortplantingsfuncties e.d.);

externe werking Natura 2000

de geboden m.b.t. Natura 2000 zijn ook van kracht voor aangewezen fauna-soorten buiten een als zodanig aangewezen gebied wanneer zij daar ook significant gebruik maken voor functies zoals foerage, dagverblijf of hoogwatervlucht-plaatsen (bijv. vogels) of voor overwintering (bijv. vleermuizen);

Ffw Flora- en faunawet, voormalige natuurwetgeving (is vervangen door de Wnb);

fauna

dierlijke organismen waaronder zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

flora plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen en waterplanten;

foerageren

naar voedsel zoeken, voedsel verzamelen;

GAN Gegevensautoriteit Natuur, onafhankelijke overheidsinstantie met de verantwoordelijkheid voor het verzamelen van natuurgegevens, ingesteld door het Ministerie van LNV (thans EL&I);

habitat

typische woonomgeving van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten

soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:

Bijlage IV: dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;

kraamverblijf (vleermuizen)

een vaste holte of spleet (in boom of gebouw) waar vleermuizen worden geboren en gekraamd totdat ze vliegvlug zijn;

natuurschade

de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuen van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht door bedreiging, verwonding, beschadiging of aantasting van de leefomgeving of specifieke biotoopomstandigheden;

NDFF

Nationale Databank Flora en Fauna;

NNN Natuurnetwerk Nederland;

Omgevingsdienst

regionale uitvoeringsdienst in opdracht van gemeenten en provincies, voor vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van natuur en milieu;

ongewervelde soorten

diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

onthefing (Wnb)

een in het kader van de soortbescherming aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in de betreffende wet wordt geregeld;

paarterritorium

een beperkt ruimtelijk gebied in de directe nabijheid van het paarverblijf van met name gewone dwergvleermuizen waar een mannetje rondvliegt en met een specifieke sociale werfroep vrouwtjes naar het paarverblijf lokt;

paarverblijf

een vaste holte of spleet (in boom of gebouw) waar met name ruige dwergvleermuizen hun vrouwtjes naartoe lokken om er te paren;

PAS Programmatische Aanpak Stikstof;

populatie

groep individuen van één soort die, levende in een bepaald gebied, een voortplantingseenheid vormen;

RAVON

Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

RvON

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (voorheen Dienst Regelingen);

social call

communicatiesignalen tussen vleermuizen;

soortgroep

groep organismen van dezelfde klasse of ondersoort: vaatplanten, mossen, zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, insecten (ondersoorten: vlinders, libellen enz.);

'ter zake kundige' (Ffw/ Wnb)

een persoon die:

- * op HBO, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt ecologie, en/of
- * als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, en/of
- * zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortbescherming en is aangesloten bij de daarvoor bestaande organisaties/ PGO's zoals RAVON, VZZ, SOVON, FLORON enz. (bron: Ministerie van LNV/ EZ);

vaste verblijfplaatsen (Ffw/ Wnb)

zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen, vaste migratie- en vliegroutes en cruciale foerageerplekken van vleermuizen; vaste voortplantingslocaties van amfibieën; vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper, e.d.; schuil- en broedplaatsen van vogels welke jaarlijks opnieuw als zodanig worden gebruikt;

verspreidingsgegevens/ -onderzoek

met steekproefonderzoek vastgestelde gebieden waar een bepaalde soort verwacht kan worden;

Vogelrichtlijn, VR-soorten

vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn;

volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling, provinciale (Wnb)

een in het kader van Wnb geregelde provinciale toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats, geregeld voor categorieën zoals aangegeven in de Bijlage bij Wnb Onderdelen A & B;

werfroep (vleermuizen)

lokroep van mannetjesvleermuizen als een ononderbroken reeks van social calls om vrouwtjes naar hun paarverblijf te lokken voor het paren;

wettelijk belang (Wnb)

in de natuurwetgeving zijn een aantal verschillende belangen opgenomen op basis waarvan het beschermingsregime met betrekking tot soorten van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn, mede wordt genuanceerd;

winterverblijf

een vaste holte waar een faunasoort vorstvrij kan overwinteren;

Wnb Wet Natuurbescherming welke vanaf 1 januari 2017 de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;

zorgplicht

de in de wet vastgelegde plicht (art. 2) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005);

zwermen (vleermuizen)

gedrag dat veel vleermuissoorten vertonen voordat zij hun verblijfplaats binnenvliegen, en dat zich kenmerkt door herhaaldelijk naderen (aanvliegen) van de toegang van de verblijfplaats zonder deze definitief te betreden;

zwermlocatie (vleermuizen)

locatie waar vleermuizen in herfst of voorjaar zwermen, vaak bij of in winterverblijfplaatsen.
